

CONTRIBUȚII LA STUDIUL CALOIANULUI ROMÂNESC

ANASTASIA HÂNCU-TENTIUC (Chișinău)

Caloianul, definit ca “sol trimis la divinitatea pluviometrică pentru a o invoca să dezlege sau să lege ploile, substituit de o păpușă confectionată din lut, cârpe, paie sau crenguță de lemn”, dar și ca “ceremonial preistoric de inițiere și expediere, printr-un rit funerar, a solului, numit Caloian, la divinitatea adorată să lege sau să dezlege ploile” (Ghinoiu 1997, p. 37), face parte din acele fenomene complexe ale culturii populare, care au suscitat în permanență atenția cercetătorilor, acumulând până în prezent o bibliografie impunătoare.

Având în vedere ponderea deosebită a obiceiului în cultura tradițională din arealul carpato-balcanic, am găsit de cuviință să ne oprim mai amănunțit doar asupra cercetării Caloianului din spațiul românesc. Vom menționa totodată că am limitat demersul nostru istoriografic la analiza lucrărilor autorilor români, conștienți de faptul că manifestări ale Caloianului la bulgari, de exemplu, se bucură de asemenea de o bibliografie considerabilă (vezi Arnaudov 1969; Mikov 1986 etc.), despre care urmează să vorbim într-un studiu separat.

Spre deosebire de obiceiurile Paparuda, Drăgaica, Turca etc., puse în circuitul științific de către Dimitrie Cantemir în lucrarea “Descrierea Moldovei” încă în secolul al XVIII-lea, Caloianul este consemnat doar către sfârșitul secolului al XIX-lea.

Prima atestare pe teren a Caloianului i se datorează lui G. Săulescu, dar informația colectată de el a fost publicată mai târziu decât a fost depistată și chiar cu mult timp după moartea cercetătorului (1964). Materialele înregistrate de G. Săulescu au văzut lumina tiparului abia în Analele Academiei Române pentru anii 1882-1883.

Informația provine din Moldova și este făcută cu lux de amănunte: “Când nu plouă, românii cei vechi... femeile și mai cu seamă fetele, efigiază o statuie de argilă sau lut galben, mare ca o palmă, pe care o numesc Caloian, îi fac un sicriu de scoarță, îl învelesc în giulgiu și, ducându-l la un mormânt făcut înadins, fetele înmormântează pe figurantul Calian și apoi, făcându-i comândarea, se ospătează”.

Descrierea este însoțită de textul cântecului-bocet, calificată de către cercetătorii contemporani drept o versiune, o variantă aparte:

Iani, Iani, Caliani,	Umple-se fântânele,
la cerului torțile	Să răsară grânele,
Și deschide porțile,	Florile, verdețele,
Și pornește ploile,	Să crească fânețele,
Curgă ca șuvoaiele,	Să se-adape vitele,
Umple-se pâraele,	Fie multe pitele.
Printre toate văile,	
(Săulescu 1882-1883, p. 175).	

Între timp, mai exact în anul 1880, fusese deja publicată o informație referitoare la Caloian de către T. T. Burada. Călătorind în Dobrogea, la 1879, cercetătorul ieșean întâlnește acest obicei sub numele de “Scaloian” și îl descrie, reproducând de asemenea versurile care-l însoțeau:

Scaloeni, Scaloian,
Trupușor de Dician,
Scaloiță, Scaloiță,
Trupușor de coconiță,
Mă-ta te-a cătat,
Te-a cătat, te-a întrebat,
Prin pădurea rară,
Cu inim-amară,
Prin pădurea deasă,
Cu inima arsă
(Burada 1880, p. 26-27).

Peste mai mulți ani, în 1904, T. T. Burada revine la acest subiect, făcând o prezentare mai amplă, de sinteză. Acest lucru a fost posibil și datorită publicațiilor apărute între timp și semnate de G. Săulescu, G. Dem. Teodorescu, I. Candrea și S. Fl. Marian. Pe lângă punerea în discuție a unei variante feminine a bocetului – Caloiță, autorul face încercarea de a identifica Caloianul cu o zeitate dacică. Tot aici T. T. Burada publică un model din piatră a figurinei antropomorfe, una din puținele schițe

existente în literatura despre Caloian, menționând că are în rezervă și un exemplar din lut.

Astfel, T. T. Burada este cel care a atenționat cercetătorii asupra unui obicei care, încă de pe atunci, se credea aproape pierdut, dar care s-a dovedit, prin noi achiziții, foarte viabil. S. Fl. Marian îl consideră pe T. T. Burada descoperitorul acestei datini (Marian 1886, p. 298). Lăsăm pe seama istoriografilor să aprecieze cine este, totuși, primul descoperitor al Caloianului: G. Săulescu, căruia îi aparține meritul primei atestări pe teren a fenomenului sau T. T. Burada, care a făcut publică pentru prima dată informația despre Caloian.

G. Dem. Teodorescu publică în 1885 două variante inedite ale bocetului Caloianului, înregistrate în 1867 la București și, respectiv, în 1871 în județul Ilfov (Teodorescu 1885, p. 211-212). Ținem să menționăm că și aceste texte sunt colectate pe teren anterior primei publicații referitoare la Caloian. Ambele sunt pe cât de valoroase, pe atât de reprezentative, primul având 25 și al doilea 39 versuri (vezi Anexa, nr. 1-2).

G. Dem. Teodorescu este al treilea cercetător, care a dat publicității materiale referitoare la Caloian, lucru menționat de autor, care citează cu multă acuratețe cele două publicații precedente, reproducând și varianta bocetului după manuscrisele lui G. Săulescu.

În comentariul ce însoțește aceste trei texte, pe lângă descrierea pregătirii înmormântării propriu-zise, G. Dem. Teodorescu mai menționează: "După trei zile îl dezgroapă și-l aruncă pe gărlă, ca să tulbure norii și apele, cum se întâmplă înainte de ploaie" (Teodorescu 1885, p. 209). Publicația menționează pentru prima dată petrecerile organizate cu această ocazie de către membrii comunității sătești: "Bărbații ară numai până la prânz în ziua Caloianului, iar de la amiază și până seara beau și joacă la cărciumă".

O descriere amănunțită a obiceiului este inserată în bine cunoscuta lucrare a etnografului bucovinean S. Fl. Marian "Sărbătorile la români" (Marian III, 1901, p. 298-303). Autorul s-a străduit să cuprindă fenomenul de pe întreg teritoriul locuit de români, în măsura în care i-au permis datele publicate în volume și periodice, precum și cele comunicate de corespondenții săi. S. Fl. Marian aduce informații despre practicarea Caloianului la o zi anumită, legată de ciclul pascal, precum și alte detalii importante, pe care nu le dețin publicațiile precedente.

Un alt autor care și-a adus aportul la îmbogățirea bazei documentare a Caloianului este T. Pamfile. El

publică informații atât de la baștina sa, comuna Țepu, județul Tecuci, cât și din alte localități românești (Pamfile 1916, p. 94-97).

Cea dintâi abordare științifică riguroasă a Caloianului îi aparține lui I. A. Candrea. După cum s-a menționat, autorul revine în mai multe rânduri la obiceiul în discuție. Prima relatare o face la 1900 (Candrea 1900, p. 94-97), pentru ca mai apoi să reia acest motiv în anul 1923 (Candrea 1923, p. 2) și în 1928, când revine cu completări și revizuirii în volumul *Iarba fiarelor* (Candrea 1928, p. 92-99).

La fel ca și T. T. Burada, autorul subliniază că "... puțini în ziua de astăzi vor fi auzit vorbindu-se de Caloian, necum vor ști unde și cum se mai practică", propunându-și "să smulgă din ghiarele uitării acest obicei rămas de la strămoși" (Candrea 1928, p. 92).

I. A. Candrea operează cu materiale culese în patru județe din sud-estul Munteniei: Brăila, Dolj, Ialomița și Buzău, dar este informat despre existența acestui obicei în Moldova și în Dobrogea. Prezintă schema generală a desfășurării obiceiului și analizând elementele lui de bază, autorul caută paralele ale Caloianului românesc atât în tradiția popoarelor antice (la greci și la romani), cât și la cele moderne din teritoriile limitrofe (bulgari, ruși și cehi). Căutând răspuns la întrebarea despre semnificația îngropării în pământ a chipurilor de lut și a aruncării lor mai apoi în apă, I. A. Candrea aduce exemple similare existente la alte popoare. Autorul evidențiază că bulgarii au "o datină perfect identică cu cea a Caloianului" (Candrea 1928, p. 97), iar rușii îngroapă sau aruncă în apă o păpușă de paie.

I. A. Candrea insistă însă asupra ipotezei că obiceiul românesc nu este altceva decât o amintire a sărbătorii Argeilor la romani, când erau aruncate în apă 24 de păpuși cu chip de om.

Pentru aceeași formulă optează și un alt cercetător, T. Papahagi. Inițial, el înainteaază supoziția că sărbătoarea romană a Argeilor pare a fi continuată de Caloianul românesc (Papahagi 1923, p. 102), pentru ca mai târziu să afirme acest lucru cu multă siguranță (Papahagi 1979, p. 73). În timp ce I. A. Candrea menționează că nu a găsit paralele ale acestui obicei la nici unul din popoarele romanice de apus, T. Papahagi aduce exemple ale unor rituri din folclorul francez, spaniol și italian, dar și indian, arab, care au tangențe cu Caloianul nostru.

O anumită contribuție la studierea Caloianului a adus și M. Beza. În volumul "Paganism in Roumanian Folklore" (Beza 1928, p. 92-98) sunt evidențiate noi detalii privitoare

la descifrarea semioticii unor obiceiuri, prin compararea lor cu cele antice. Autorul susține că mitul și sărbătoarea Caloianului au la origine mitul și sărbătoarea zeului oriental al naturii care moare și învie pentru a promova vegetația.

Opiniile lui M. Beza, cum era și firesc, nu au fost acceptate de către unii cercetători. P. Caraman, de exemplu, în recenzia făcută lucrării lui M. Beza (Caraman 1935, p. 183-185), nu are dubii că originea obiceiului românesc se află în sărbătorile antice, dar consideră că autorul n-a argumentat convingător influența numelui Sfântului Ioan asupra numelui vechi, Adonis.

Analizând lucrarea lui M. Beza, G. Ivănescu subliniază că autorul ei relevă raportul, pretutindeni atestat, al efigiei aflate în centrul ritualului, cu apa. Pornind de la această realitate, consideră G. Ivănescu, părinții bisericii, care constatau profundul atașament al poporului pentru cultul acestui zeu, au făcut cu el aceea, ce au făcut cu alți zei păgâni: l-au identificat cu o figură similară a creștinătății, și anume cu Sfântul Ioan Botezătorul, care botează cu apă, reușind astfel să înlocuiască mai ușor o sărbătoare păgână cu una creștină (Ivănescu 1967, p. 14-15).

Lingvistul G. Ivănescu este prezent și cu o analiză amănunțită a etimologiei cuvântului Caloian (Ivănescu 1967). Îmbinând cercetarea lingvistică cu cea istorico-folclorică, autorul pune accentul pe dezlegarea genezei obiceiului și a etimologiei cuvântului. În studiul său partea descriptivă a obiceiului și textele aferente lipsesc, autorul trecând în revistă doar opiniile cercetătorilor anteriori referitoare la Caloian, analizându-le cu o deosebită minuțiozitate. Opinia noastră în privința aspectelor discutate o vom exprima ulterior.

Posibilități reale pentru studierea comparativă, dar și detaliată a obiceiurilor populare în general și a Caloianului în particular au oferit publicarea materialelor din chestionarele lui B. P. Hasdeu și ale lui Ov. Densusianu (Mușlea, Bîrlea 1970, p. 372-373, 483-484, 520; Fochi 1976, p. 267-273).

Unele referințe la obiceiul în discuție face G. Vrabie, care include Caloianul în compartimentul "Poezii de secetă" (Vrabie 1970). Este analizat în egală măsură atât ritualul, cât și textele ce-l însoțesc, Caloianul fiind pus în strânsă legătură cu riturile "Tatăl soarelui" și "Muma ploii", așa cum apar ele în diferite variante din spațiul românesc, opinie ce ni se pare puțin îndreptățită.

O sumară interpretare structuralistă a Caloianului se face în ambele ediții ale lucrării de sinteză "Folclor literar românesc" (Pop, Ruxăndoiu 1976; 1991).

O prezentare de detaliu a obiceiului în discuție întreprinde M. Pop în lucrarea "Obiceiuri tradiționale românești" (Pop 1976, p. 107-111). Autorul ia în discuție materiale etnografice inedite din Arhiva Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice. Se analizează conținutul ritualului propriu-zis și al textelor, precum și tangențele Caloianului cu alte obiceiuri de fertilitate.

Ținem să menționăm o opinie foarte importantă referitoare la protagoniștii ritualului: autorul evidențiază just rolul anumitor categorii de vârstă, afirmând că "...de fapt nu avem de a face cu simple jocuri de copii rămase din obiceiurile părăsite de cei maturi, ci cu obiceiuri la a căror practică întreaga colectivitate era vital interesată, dar pe care din motive rituale precise le practică copiii și tinerii (Pop M. 1976, p. 111).

Foarte importante pentru înțelegerea mai deplină a obiceiului sunt variantele lui locale. În această ordine de idei sunt binevenite comunicările despre Caloianul din câmpia Brăilei (Canciovi 1977) și varianta din ținutul Vrancei (Cherciu 1979), două zone în care obiceiul a fost atestat încă din secolul trecut și unde practicarea lui a continuat până nu demult.

Prezentarea cu minuțiozitate de către M. Canciovi a formei în care se practică Caloianul în zona Brăilei, însoțită atât de fotografii, cât și de melodia bocetului constituie, fără îndoială, un detaliu valoros pentru baza documentară a obiceiurilor tradiționale.

Din comunicarea lui Ion Cherciu ținem să menționăm îndeosebi faptul că în zona Vrancei se recurge numai în cazuri extreme la confecționarea unei păpuși, rolul Caloianului îndeplinindu-l în majoritatea cazurilor o ființă umană (Cherciu 1979, p. 202), fapt pentru susținerea căruia avem unele detalii și la est de Prut (vezi Anexa, nr. 26).

Opinii originale asupra obiceiurilor agrare în general și asupra Caloianului în particular aduc în repetate rânduri prodigioșii cercetători clujeni Ion și Maria Cuceu (cf. Cuceu 1973; 1983 etc.).

Un număr considerabil de informații de teren, cuprinzând zone extinse ale Moldovei, introduc în circuitul științific cercetătorii ieșeni Silvia și Ion Ciubotaru (Ciubotaru 1983-1984, p. 8-14). În lucrare se subliniază că răspândirea Caloianului în Moldova este deosebit de unitară în ciuda faptului că termenul prin care este numit obiceiul diferă considerabil. Autorii prezintă materiale inedite referitoare la variantele obiceiului, care au la bază și actualmente sacrificii umane.

Preocupările lui A. Popescu pentru tradițiile de muncă includ și obiceiul Caloianului. Astfel, la intervale mici de timp, autorul consacră obiceiului vizat mai întâi un studiu de detaliu (Popescu 1985), apoi o prezentare de sinteză a Caloianului în cadrul lucrării sale monografice (Popescu 1986, p. 117-122). Apreciem în special tipologizarea riguroasă a obiceiului pentru teritoriul românesc.

Unul din studiile despre Caloian, de mare importanță în istoriografia românească, aparține profesorului clujean D. Pop (Pop D. 1989, p. 145-170), care întreprinde un serios excurs istoriografic, demersul nostru fiind în acest context o completare și o precizare a datelor cunoscute deja.

În lucrare se face o analiză detaliată a tuturor elementelor obiceiului și a variantelor zonale. Datorită acestui studiu, a devenit cunoscută o arie de răspândire a Caloianului mult mai extinsă decât se credea anterior, incluzând tot teritoriul Moldovei, dar și cel al Transilvaniei. Un interes deosebit suscită ipotezele despre amenințarea și pedepsirea zeului, precum și despre evoluția Caloianului în timp.

Schița noastră istoriografică ar fi incompletă fără prezentarea unor lucrări referitoare la teritoriul cuprins între Prut și Nistru, care au de asemenea în centrul atenției obiceiul Caloianului. Deși nu sunt foarte numeroase, ele aduc uneori detalii prețioase, fiind, din păcate, mai puțin cunoscute mediului științific românesc.

Scriitoarea basarabeiană de limbă rusă Olga Nakko (1840-1919) a contribuit la cunoașterea unor obiceiuri tradiționale din zonă. Astfel, povestirea sa "Paparuda", publicată pentru prima dată în 1891, conține o descriere amănunțită a acestor două obiceiuri înrudite - Paparuda și Caloianul - accentul fiind pus pe ultimul din ele.

Autoarea vorbește despre modelarea din aluat a Caloianului, precizând că "uneori se face din lut" și despre îngroparea lui în taină la hotar, după apusul soarelui. O. Nakko descrie întregul proces, inclusiv priveghiul ce s-a făcut în absența figurinei. Numai dimineața, până la răsăritul soarelui, fetele au dezgropat Caloianul și l-au adus înapoi, pentru ca mai târziu, bocindu-l, să-l ducă spre locul cel mai adânc al râului și să-l scufunde în apă. "Praznicul" s-a făcut numai cu participarea femeilor, căci "bărbați sunt foarte rar invitați la o astfel de masă" (Nakko, 1976, p. 13).

Deși povestirea în discuție poartă un vădit caracter documentar, este greu de delimitat faptele reale de cele

inventate, în special în cazurile când ele nu sunt confirmate de alte materiale. Astfel, realizarea figurinei antropomorfe din aluat este un element nou și foarte tentant, dar care, cel puțin până în prezent, nu este susținut nici de cercetările vechi, nici de cele mai recente.

P. Ștefănuță ne-a lăsat o imagine cuprinzătoare despre obiceiul înmormântării unei figurine antropomorfe în Basarabia, anexând la studiul său clișee, precum și textul bocetului, însoțit de note muzicale (Ștefănuță, II, 1991, p. 185-201).

Unele materiale despre obiceiul de chemare a ploii prin îngroparea păpușii publică E. A. Rikman. Autorul vine cu informații culese personal în anii 1980-1981 în partea de nord a Moldovei și în Bucovina. Lucrarea se referă la conținutul ritualului, evoluția lui în timp; se încearcă unele interpretări nelipsite de interes (Rikman, 1984).

Deși nu totdeauna complete, tribut plătit determinării domeniului de studiere a folclorului numai ca "poezie a obiceiurilor", unele texte ale Caloianului sunt prezente și în cele șapte volume ce prezintă folclorul diferitelor zone ale Republicii Moldova (Folclor..., 1973-1993). Două variante ale Caloianului din sudul Basarabiei figurează în volumul *Poezia obiceiurilor calendaristice* (Băieșu 1975, p. 344-345), din seria academică *Creația populară orală*.

O încercare de alt gen o constituie lucrările mai recente ale cercetătorului N. Băieșu, în care se analizează atât poezia, cât și ritualul propriu-zis al Caloianului (Băieșu 1991, p. 242-245; 2001).

O temeinică sinteză a obiceiului Caloianului la popoarele romanice de răsărit a fost făcută de către cercetătorii V. Zelenciuc și Iu. Popovici (Zelenciuc, Popovici 1974). Autorii aduc materiale comparative, fac interesante analize privind atestarea acestui ritual la mai multe popoare aflate la aceeași treaptă de dezvoltare, antrenează opiniile diferiților cercetători referitoare la geneza și evoluția acestui rit de fertilitate.

Cercetătoarea Lilia Hanganu ne oferă o analiză pe cât de dificilă, pe atât de originală, a ceea ce este Caloianul la români și la bulgari (Hanganu 1997).

Obiceiul înmormântării unei figurine antropomorfe este abordat, deși nu în mod special, de către autoarea acestor rânduri (Hâncu-Tentiuc 1992, p. 186-187). Am încercat să evidențiem răspândirea zonală diferită a Caloianului și în special problema contopirii a două obiceiuri în unul singur – variantă întâlnită în centrul și

nordul Republicii Moldova, unde la înmormântarea unui omuleț din lut sau din cârpe este interpretat textul Paparudei, destul de bine păstrat.

În concluzie, vom menționa că istoria studierii Caloianului parcurge calea de la primele atestări documentare, dateate cu sfârșitul secolului al XIX-lea (T. T. Burada, G. Săulescu, G. Dem. Teodorescu) spre primele abordări științifice propriu-zise (I. Candrea, T. Papahagi), și definitivarea conturului integral al obiceiului prin lărgirea bazei documentare în urma investigațiilor regionale (M. Canciovici, I. Chelcea, N. Băieșu), până la sintezele și studiile ample de dată mai recentă (V. Zelenciuc, Iu. Popovici, A. Popescu, D. Pop, I. Ghinoiu).

Fondul relativ bogat de materiale nu este totuși suficient pentru un obicei atât de important cum este Caloianul, comparat cu Tammuz al babilonienilor, Attis al frigienilor, Osiris al egiptenilor, Adonis al grecilor.

Acumularea și includerea în circuitul științific a materialelor referitoare la conținutul obiceiului (avem în vedere în primul rând materialele din arhiva *Atlasului etnografic al României*, București, dar și editarea la Cluj a tipologiei și corpusului de texte *Obiceiuri agrare românești*, din care a apărut numai volumul despre Paparudă, precum și materialele din arhivele de la Iași, Chișinău și Cernăuți) ar putea oferi noi posibilități de interpretare și nu în ultimul rând - de încadrare a acestui obicei în contextul european și general-uman.

Revenind la obiceiul propriu-zis al Caloianului și sintetizând numeroasele informații, care ne-au stat la dispoziție, atât culese pe teren, cât și cele descrise în literatură, pentru teritoriul dintre Prut și Nistru putem contura următorul tablou:

Pe timp de secetă copiii, la îndemnul celor maturi, fac din anumite materiale (lut, hlei, lemn, cârpe, ceară etc.) o păpușă, pe care o îmbracă, o împodobesc, apoi o îngroapă, imitând procesul unei adevărate înmormântări, cu bocete, procesiune funerară și "praznic". Sunt atestate variante, în cadrul cărora, la trei zile după înmormântare figurina se dezgroapă și, uneori fiind ruptă în bucăți, se aruncă în lanuri cu grâu sau se dă pe apă.

Precizând aspectele tabloului general, este necesar de a evidenția momentele-cheie din cadrul acestui obicei și anume:

- timpul când se practică obiceiul;
- protagoniștii lui;
- materialul din care se confecționează figurina;

- cu ce se împodobeste;
- numele pe care îl poartă;
- procesiunea funerară și textul bocetelor;
- locul unde se înmormântează Caloianul;
- ospățul funerar;
- dezgroparea, depistată în unele variante ale Caloianului, și acțiunile ce însoțeau acest moment.

Referitor la *perioada în care se practica obiceiul* înmormântării figurinei, informațiile contemporane ne indică doar "pe timp de secetă", "când nu plouă", adică ori de câte ori era nevoie. Această situație se pare că ne indică, mai degrabă, rezultatul evoluției și al degradării obiceiului. Unele izvoare mai vechi ne indică existența unor anumite date la care avea loc obiceiul. "Căluianul, prin unele părți, este legat de o zi - a treia marți după Paști; a noua joi. Prin altele, însă, el se îndeplinește atunci când este secetă" (Marian, III, 1901, p. 44). Deși majoritatea datelor de care dispunem, atunci când este vorba de o zi fixă pentru Caloian, o pun în legătură cu Paștele, este posibil ca inițial obiceiul să fi avut o zi precisă, dar care nu ținea de sărbătoarea creștină a învierii Domnului, ci de perioada când pe câmpuri era cel mai mult nevoie de apă, la început de germinare a plantelor, adică la sfârșitul primăverii și în prima lună de vară.

Protagoniștii obiceiului erau întotdeauna copii, de cele mai multe ori fete. Rolul celor maturi se reducea la indicații, uneori la pregătirea mesei de pomenire. Numărul participanților varia de la 2-3 până la "cât mai mulți copii". În participarea maturilor, uneori a țăganilor în ritualul propriu-zis, putem depista cu ușurință o interpolare tardivă în structura unui fenomen tradițional.

Materialul din care era confecționată figurina pare să nu fie ales la întâmplare. Aici observăm o deosebire destul de bine pronunțată pe zone. În sudul Basarabiei efigia se făcea din lut sau hlei, în centru și la nord - din cârpe, adunate special cu această ocazie, uneori de prin gunoaie. Ultimul moment este subliniat și în textul bocetului: Păpușică din gunoaie, /Roagă-te lui Dumnezeu să ploaie (AP, Bălceana, Hâncești 1992).

Mai rar, chipul era cioplit din lemn sau modelat din ceară (AP, Baimaclia, Cantemir 1988; EE, Gotești, Cahul 1976) sau era utilizat un știulete de păpușoi ori meșteșul de mestecat mămăliga, aruncat în fântână (în cadrul vrăjilor mărunte de ploaie) și apoi scos din ea, dacă ploaia n-a pornit.

Imaginea modelată astfel, se *îmbrăca* doar în cazuri rare, de cele mai dese ori fiind acoperită cu tot felul

de verdeață și împodobită cu coji de ouă de la Paște, flori, busuioc.

Numele ce i se dă figurinei antropomorfe nu este identic, cum s-ar părea la prima vedere. D. Pop atenționează: "Termenul sub care apare în genere obiceiul în literatura de specialitate - Caloian, nu pare să fie cel mai răspândit în mediul folcloric, deși el a produs cele mai numeroase derivate - Scaloian, Calaiman, Coliean, Caliean, Căluian, Iene, Ene etc." (Pop D. 1989, p. 153). Alte denumiri, atestate la est de Prut, sunt: Sășituța (raionul Florești) sau Ploiața, cea de-a doua denumire fiind susținută și de textul verbal:

Ploiața-ploiața / Udă cu cofița, / Ca să crească vița, / Udă cu cofoiul / Să crească păpușoiul... (AP, Baimaclia, Cantemir 1988)

O răspândire relativ largă are termenul *Păpușă*: "Când nu ploua, copchiii făceau păpușă" (AP, Hlingeni, Fălești 1987); "De secetă - îngroapă păpușa la hotar" (AP, Trinca, Edineț 1987). În variantele de mai târziu păpușei i se dădea orice nume obișnuit. În raioanele Sângerei și Telenești, de exemplu, păpușii din cârpe i se spunea Titiana, Sășituța.

Mai puțin înțeleasă este situația când la înmormântarea omulețului se utiliza un text cu adresarea "Păpălugă". S-ar părea că din cauza lipsei unui bocet special pentru figurina antropomorfă a fost acomodat cel al Paparudei. Totuși unele materiale nu ne permit să credem așa. Cert este că în nordul Basarabiei, unde întâlnim această formă de adresare, ritualul Paparudei este puțin răspândit, iar în toate incantațiile se rostește nu *Paparudă*, ci *Păpălugă*, *Păpăhulă*, *Păpăgaie*, ce ar putea însemna "păpușă". Vin să susțină această ipoteză câteva texte din nordul Moldovei, în care protagoniștii obiceiului, în timpul înmormântării, folosesc adresarea "păpușă":

Păpușă-păpușă / Suiete-n cer la Dumnezeu / și roagă ploaie să ne dee, / Iarba să ne spele, / Să crească grăde, / Să rodească viile, / Să-nmulțească bucuriile (EE, Ustia, Glodeni 1977).

Aici nu este exclus ceea ce D. Pop numește "amplul proces de contaminare și de confuzie între Caloian și alte rituri. Uneori confuzia trebuie pusă în seama culegătorului, alteori însă ea s-a produs în însuși mediul folcloric" (Pop D. 1989, p. 153).

Figurina împodobită era așezată într-un sicriu improvizat sau pe niște scânduri, după care urma desfășurarea *procesionii funerare* asemănătoare celei creștine și care era precedată uneori de priveghi. Copiii făceau

steaguri din cârpe, cruci din bețe de răsărită, cu care însoțeau păpușa până la locul înmormântării. Ritualul includea în mod obligatoriu o serie de *bocete*. D. Pop (1989, p. 156) delimitează două variante, care sunt confirmate prin mai multe exemple și de materialul basarabean:

1. Caloianul este rugat să deschidă porțile cerului:

Caloene-Ene / Du-te-n cer și cere / Să deschidă porțile / Să sloboadă ploile / Să curgă gârlele / Zilele și nopțile / Ca să crească grânele (EE, Manta, Vulcănești 1980).

Referindu-ne la structura bocetului, vom evidenția în această variantă trei secvențe consecutive, menționate deja de A. Popescu (1986, p. 120):

- un vers de invocare, repetat pe parcursul întregului discurs (Caloene-Iene);

- rugămintea-cerere (Du-te-n cer și cere / Să deschidă porțile / Să sloboadă ploile);

- motivarea cererii cu indicarea efectelor ei (Ca să crească grânele).

2. În altă variantă, mai puțin răspândită, Caloianul este căutat fără succes de către maică-sa:

Căluiane, mamei Stoian, / Te-am căutat cu lumă-rarea, / Ți-am găsit numai spinarea, / Te-am căutat cu sârmicu, / Ți-am găsit numai buricu, / Ți-am dat plugul la perete / Și boii la iarbă verde / Și plugul a ruginit / Și Lazăr a putrezit (Băieșu, 1975, p. 344-345). Ultimele versuri par a reprezenta o contaminare cu alt obicei, *Lăzărelul*, confuzie care apare însă destul de rar în teritoriul cercetat de noi.

Bocetele erau rostite pe tot parcursul drumului, până la *locul înmormântării*, care nu era ales întâmplător. Din informațiile pe care le deținem aflăm că figurina era înmormântată la hotarul satelor sau la crucile drumurilor. Dar Caloianul se mai îngropa "în pământ cu pâine bună" (EE, Crihana Veche, Cahul), "în bucate, în grâu, în orz" sau "în lanul de grâu verde" (Pop M. 1976, p. 108, 109), adică acolo unde sălășluiește spiritul reînvierii sau unde plantele cer acest lucru.

V. Zelenciuc și Iu. Popovici subliniază următorul lucru: "În ritualul Caloianului principala atenție este focalizată asupra înmormântării figurinei antropomorfe și este evidențiat rolul care i se atribuie acestuia în ameliorarea rodniciei pământului. Ideea este insistent exprimată inclusiv în bocetele-invocații, ce însoțesc scena înmormântării" (Zelenciuc, Popovici 1974, p.10-11). După cum ne relatează unele texte, atestate și la sudul Basarabiei, Caloianul este înmormântat pentru a reînvia:

Frate, frate Caloiene/ Noi nu te punem în pământ ca să putrezești/ Ci te punem ca să înverzești (EE, Giurgiuiești, Vulcănești, 1983).

Înmormântarea era urmată de un *ospăț funerar*, din care gustau toți copiii participanți – pomană de sufletul Caloianului. Ea era pregătită în majoritatea cazurilor de mamele copiilor din produse alimentare aduse de la mai multe gospodării și repeta, în linii mari, pomana unei înmormântări adevărate.

În unele variante obiceiul Caloianului se încheia la această etapă, în altele, însă, figurina antropomorfă era dezgropată peste câteva zile (de obicei trei sau nouă) și privită cu atenție. Se credea că în cazul când chipul de lut este înrouat, va fi ploaie și roadă multă în acel an. Caloianul era dat pe pârâu sau rupt în bucăți și dat într-o fântână părăsită, ori împrăștiat prin lanuri cu grâne, pe câmpuri. Pentru faptul că dezgroparea Caloianului se făcea doar uneori (Pop D., 1989, p. 158) (probabil, când nu se obținea efectul scontat, ploaia) și nu constituia “subtipul cu cea mai mare frecvență” (Popescu 1986, p. 118) pledează și detaliul atestat în Basarabia: “cine dezgroapă păpușa, aceluia îi va muri mama” (Ștefănuță, II, 1991, p. 198).

Cât privește *etimologia* cuvântului *Caloian*, în istoriografie au fost înaintate două ipoteze de bază. Conform primei, enunțată inițial de I. A. Candrea (1900, p. 97) cuvântul vine dintr-un adjectiv substantivizat din limba slavă veche *kalen*, care înseamnă “de lut”, un derivat de la *kale*, lut. Explicația se întemeiază pe materialul din care se confecționa figurina antropomorfă.

Susținătorii celei de-a doua opinii, emisă de M. Beza (1928, p. 32-36), presupun că termenul *Caloian* este derivat din grecescul *kalos* - frumos și *Iani* - Ioan.

Aceste două opinii, acceptate sau respinse de cercetătorii obiceiului, i-au împărțit în două tabere. Totuși, cei mai mulți susținători par să aibă prima opinie (Papa-hagi, Caraman, Zelenciuc-Popovici, Vrabie, Băieșu etc.).

G. Ivănescu e de altă părere: opinia emisă de I. Candrea, “dată, cum am spus, numai ca probabilă, chiar de susținătorii ei, nu poate fi acceptată, dar nu pentru motive de ordin semantic, ci pentru motive de ordin fonetic” (Ivănescu 1967, p.13), încercând să demonstreze în continuare acest lucru.

D. Pop este mai precaut, subliniind că “sugestiile pe care le face termenul de origine greacă a obiceiului Caloianului nu sunt suficiente pentru a rezolva problema

atât de delicată a originii acestuia” (Pop D. 1989, p. 151) și că “problema etimologiei grecești a termenului la români și la bulgari va trebui rezolvată, eventual, prin prisma contextului cultural din zona Balcanilor, în care limba și cultura greacă a jucat, așa cum se știe, un rol din cele mai importante” (Pop D. 1989, p. 170).

În acest caz concret nu vom adera la nici una din ipotezele existente, fiind de părere că problema etimologiei cuvântului Caloian nu este rezolvată pe deplin, așteptându-și încă cercetătorii.

Semnificația complicată a Caloianului, după cum menționează și N. Băieșu (1991, p. 244), a fost interpretată diferit. Autorul menționat face o trecere în revistă a părerilor existente. Astfel, M. Arnaudov presupune că Gherman este o personificare a stihiiilor dăunătoare, ce împiedică dezvoltarea plantelor” (Kalendarnye..., 1978, p. 226). Alt cercetător bulgar, H. Vakarelsky, scrie că “în chipul lui Gherman poporul a întruchipat urmările secetei cu scopul de a îmbuna zeitatea ploii”, iar L. V. Markova susține că Ghermanul este o jertfă simbolică ispășitoare, izbăvitoare de nenorociri (vezi Kalendarnye..., 1978).

În cele ce urmează, vom încerca să aprofundăm determinarea semnificației pe care o are ritualul Caloianului. În acest scop, vom analiza care este esența Caloianului din punct de vedere funcțional: reprezintă o divinitate mediatore sau o jertfă (un sacrificiu pentru mediere între oameni și divinitate). Vom încerca să evaluăm care însușiri prevalează: ale unei divinități sau ale unei jertfe, dacă este analizat fenomenul general al Caloianului în variatele sale manifestări (vezi mai pe larg Hâncu-Tentiuc, Osadcy 2001).

Așadar, Caloianul este reprezentat printr-o figurină antropomorfă, confecționată de regulă din lut, dar care poate fi și din lemn, paie, cârpe etc.) sau, după cum menționează unele lucrări publicate, precum și unele informații de teren pe care le deținem, chiar printr-un om (Cherciu 1979; Ciubotaru 1983-1984; Anexa, nr. 26). Considerăm că o figurină antropomorfă ar putea avea atât o semnificație de divinitate, cât și una de jertfă, dar executarea rolului de Caloian de către oameni înclină spre intuirea funcției de jertfă mediatore.

Să medităm asupra modalității de înmormântare (dacă n-ar fi mai corect spus - de trimitere pe lumea cealaltă) a Caloianului. Așadar Caloianul este: 1) înhumat; 2) dat pe apă; 3) sfâșiat în bucăți. Uneori, în derularea ritului apare momentul deshumării lui, ca după aceea să fie dat pe apă sau sfâșiat.

Vom menționa că nici ca modalitate de nimicire și nici după ce este dezgropat, Caloianul nu este mâncat, ceea ce ar fi putut servi drept argument în favoarea ipotezei că el ar avea funcție de divinitate. Dimpotrivă, modalitățile de înmormântare enumerate sunt specifice *sacrificării, trimerii mesagerului pe lumea cealaltă*. Totodată, între ele nu este atestată incinerarea. Nici pentru aducerea jertfelor nu era specifică incinerarea. Astfel, absența incinerării ca modalitate de înmormântare a Caloianului poate avea două explicații: ori că obiceiul a luat naștere într-o etapă mai târzie, când incinerarea defuncțiilor nu mai era practică (lucru ce pare puțin verosimil la cea mai elementară analiză), ori confirmă funcția de jertfă.

În variantele când Caloianul este dat pe apă vedem similitudini cu tradițiile antice ale mai multor popoare de a da pe apă, în diverse situații divinități de diferite ranguri, precum și jertfe aduse divinităților (așa cum s-a remarcat de multe ori în literatura de specialitate), cât și adaptarea acestora la credința ce a perpetuat în mediul autohton din cele mai vechi timpuri până în prezent, că sufletele morților pleacă pe lumea cealaltă cu apa Sâmbetei.

Cât privește nimicirea Caloianului prin sfășiere, considerăm că fenomenul nu reprezintă altceva decât o manifestare de magie a violenței fertilizatoare, motiv întâlnit destul de des în culturile tradiționale.

Spre exemplu, Mircea Eliade, analizând motivul ierburilor de sub crucea Mântuitorului în folclorul diferitelor popoare și referindu-se la vegetație în general, remarcă: "Ceea ce ni se pare important, în tot grupul de documente etnografice și folclorice pe care le-am analizat, este amănuntul că plantele răsăr pe locul unde eroina sau eroul și-au găsit o moarte tragică. Ca și cum chiar faptul uciderii violente... ar aduce după sine creația unei plante" (Eliade 1992, p. 231).

M. Eliade pune în lumină universalitatea acestui motiv, a ideii că nici o creație nu se poate realiza fără jertfă: "un amănunt plin de semnificație - moartea naturală nu e creatoare; numai dintr-o ființă extraordinară căreia i se rupe brusc firul vieții se poate "naște" ceva. O asemenea viață, incomplet consumată în condiția umană a eroului, încearcă să se prelungească sub o altă formă: plantă, pom, floare" (Eliade 1992, p. 232).

Nici una din cele trei modalități de înmormântare menționate pentru Caloian (înhumare, dat pe apă, sfășiere) nu aduce suficientă lumină asupra dilemei

divinitate sau jertfă. Totuși, absența incinerării Caloianului prezintă argumente în favoarea funcției de jertfă a acestuia.

Credem întemeiată opinia lui Zelenciuc și a lui Popovici, care consideră că: "Afinitatea ritualurilor moldovenești, pe de o parte, și cele ce aparțin culturilor antice sau Orientului apropiat, poate fi întrevăzută doar în *unele momente formale* (subl. n.): în înmormântarea unei figurine antropomorfe (la romanicii de est și la grecii antici), iar uneori a două figurine, una cu chip de femeie și alta de bărbat" (1974, p. 9).

La fel ca autorii menționați, ne vom referi la părerea lui V. Propp, care, deși analizează esența unor figurine antropomorfe cu funcționalitate deosebită de cea a Caloianului, totuși acestea fiind pivotul unor obiceiuri agrare, considerăm că dintr-un anumit punct de vedere concepția respectivă este aplicabilă și pentru Caloian. V. Propp afirmă că: "*Acel, moartea căruia este sărbătorită*: efigia de la Lăsatul Secului de Postul Mare (Maslenitza), mesteacănul de la Sfânta Treime, Kostroma, Ivan Kupala - nu sunt divinități. Nu a existat cultul lor, nu sunt semne că în cinstea lor s-ar fi ridicat temple. Ritualul rusesc, după ideologia sa și după formele sale, este mai arhaic decât cultele antice și cele orientale" (Propp 1963, p. 97-98) (noțiunea "arhaic" vom înțelege-o nu în aspect cronologic, ci în aspectul nivelului de gândire, mentalitate a unei comunități etnice la o anumită etapă a dezvoltării societății).

În principiu, credem că pentru a răspunde cu mai multă siguranță la întrebarea, ce este Caloianul: divinitate sau jertfă, sunt necesare investigații mai insistente. La momentul actual al cercetării ritualului părerea noastră înclină spre a considera Caloianul o jertfă adusă pentru dobândirea ploi, a rodniciei, precum și a prosperității generale a comunității.

Referitor la *răspândirea* Caloianului în spațiul românesc, M. Pop menționează că "acesta se practica până de curând în Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea" (Pop M. 1976, p. 107). După cum am menționat deja, D. Pop aduce argumente în susținerea faptului că obiceiul este larg răspândit, cuprinzând "centrul și nordul Moldovei, inclusiv Bucovina, precum și ținuturile de peste Prut, până prin părțile Hotinului. Fără să fi avut aceeași pondere și aceeași frecvență, Caloianul a fost cunoscut odinioară și în Transilvania, mărturie ale lui descoperindu-se nu numai în regiunile sudice ale provinciei, și, izolat, și în nordul și vestul ei" (Pop D. 1989, p. 169).

În afara teritoriului locuit de români, obiceiul înmormântării unei figurine antropomorfe cu scopuri fertilizatoare mai este cunoscut bulgarilor, cu numele Caloian, Scaloian, dar și Gherman (cf. Narody..., p. 353; Kalendarnye..., 1978, p. 226). În Serbia de est și de sud obiceiul se numește de asemenea Gherman, numele fiind explicat prin faptul că una din datele la care se practica aici era ziua Sf. Gherman (12/25 mai) (Kalendarnye..., 1983, p. 135). Albanezii, succesorii vechilor iliri, în unele regiuni, înmormântau o figurină de lut, spunându-i "Mama Soarelui", nume care reiese și din textul bocetului (Kalendarnye..., 1978, p. 261-262).

Aria largă de răspândire a ritualului sacrificării unei figurine antropomorfe, care cuprinde întreaga regiune carpato – balcanică, ne face să credem întemeiată

opinia că el are aici o veche tradiție moștenită de la populația tracică (vezi Zelenciuc, Popovici 1974, p. 7). Existența unor ritualuri similare la popoarele antice indică vechimea indo-europeană sau chiar proto-indo-europeană a ritualului jertfei umane în scopuri fertilizatoare, care pe bună dreptate este considerat un ecou al celor mai timpurii forme religioase.

Înfăptuit în intervalul de timp ce urmează Paștele, "deci, de fapt, în perioada în care, anterior creștinismului, se desfășura un întreg ciclu de obiceiuri de fertilitate" (Popescu 1986, p. 119), deoarece procesul de creștere abundentă a plantelor necesita anume acest lucru, Caloianul a conservat în sine și a păstrat până în zilele noastre universul mental al agricultorilor străvechi.

BIBLIOGRAFIE

- Arnaudov, 1969 - M. Arnaudov, *Očerki po bălgarskija folklor*, Sofia.
- Băieșu, 1975 - N. Băieșu, *Poezia populară a obiceiurilor calendarice*, (Alcătuirea, cuvânt introductiv și comentariile de N. Băieșu), Chișinău, Știința, 464 p.
- 1991 - *Folclorul obiceiurilor calendarice, de muncă, în creația populară*. Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina, Chișinău, Știința, p. 180-255.
- 2001 - *Caloianul: geneza, aria de circulație, terminologia, funcția*, Revista de etnologie, Chișinău, 3, p. 144-162.
- Beza, 1928 - M. Beza, *Paganism in roumanian folklore*, London, X+162 p.
- Burada, 1880 - T. T. Burada *O călătorie în Dobrogea*, Iași, 280 p.
- 1904 - *Caloianul*, Arhiva, Iași, XV, p. 473-475.
- 1978 - *Opere*, vol. III, Folclor și etnografie, Ed. muzicală, București, 264 p.
- Canciovici, 1977- M. Canciovici, *Caloianul - rit de fertilitate în județul Brăila*, Studii de etnografie și folclor din zona Brăilei, II, Brăila, p. 435-454.
- Candrea, 1900 - I. A. Candrea, *Caloianul*, Noua revistă română, II, p. 94-97.
- 1923 - *Caloianul*, Adevărul literar și artistic, IV, 124, p. 2.
- 1928 - *Iarba fiarelor. Studii de folclor*, București, Ed. Cultura Națională, 185 p.
- Caraman, 1935- P. Caraman, *Folclor românesc în englezește. Contribuții critice asupra folclorului român în străinătate*, Arhiva, Iași, XLII, 1-2, p. 181-197.
- Cherciu, 1979 - I. Cherciu, *O variantă a Caloianului: "Căluianul" din ținutul Vrancei*, Studii și comunicări, II, Muzeul Județean de Istorie și Etnografie Vrancea-Focșani, București, p. 201-203.
- Ciubotaru, 1983-1984 - I. H. Ciubotaru, Silvia Ciubotaru, *Obiceiurile agrare - o dominantă a culturii populare din Moldova*, Anuarul de lingvistică și istorie literară, XXIX, B, Iași, p. 107-132.
- Cuceu, 1973 - I. Cuceu, *Obiceiuri și credințe în legătură cu ocupațiile tradiționale la Gîrbou, jud. Sălaj*, AMET/ 1971-1973, Cluj-Napoca.
- Cuceu, 1983 - I. Cuceu, Maria Cuceu, *Actualitatea unei teme etnografice și de folclor: obiceiurile agrare*, Anuarul de folclor, III-IV (1982-1983), Cluj-Napoca, p. 101-110.
- Eliade, 1992 - M. Eliade, *Meșterul Manole*, Iași, Ed. Junimea, 335 p.
- Fochi, 1976 - A. Fochi, *Datini și cresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: Răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, București, Ed. Minerva, 392 p.
- Ghinoiu, 1994 - I. Ghinoiu, *Vârstele timpului*, Chișinău, Ed. Știința, 388 p. (prima ediție- București, 1988).

- 1997 - *Obiceiuri populare de peste an*, Dicționar, București, Ed. Fundației Culturale Române, 286 p.
- Hanganu, 1998 - Lilia Hanganu, *Caloianul. Viziuni mitologice în tradiția populară românească și cea bulgărească*, în *Relațiile moldo-bulgare în epoca medie și modernă*, Chișinău, p. 187-202.
- Hâncu-Tentiuc, 1992 - Anastasia Hâncu-Tentiuc, *Tradicionnye verovanija i obrjady moldavan, napravlennye na ohranu urožaja*, în *Materialy i issledovanija po arheologii i etnografii Moldovy*, Chișinău, Știința, p. 179-194.
- Hâncu-Tentiuc, Osadcy, 2001 - Anastasia Hâncu-Tentiuc, Raisa Osadcy, *Caloianul românesc - zeitate sau jertfă*, în *Materiallele conferinței științifice anuale a profesorilor I. R. I. Perspectiva*, Chișinău, p. 49-51.
- Ivănescu, 1967 - G. Ivănescu, *O influență bizantină sau slavă în folclorul și limba românească: Caloianul*, în *Folclor literar*, I, Timișoara, p. 13-25.
- Kalendarnye..., - *Kalendarnye obyčaj i obrjady v stranah zarubežnoj Evropy: 1973 - Zimnie prazdniki; 1977 - Vesennie prazdniki; 1978 - Letne-osennie prazdniki; 1983 - Istoričeskie korni i razvitie obyčae*, Moskva, Nauka (pod red. S. A. Tokareva).
- Marian, 1886 - Sim. Fl. Marian, *Descânțete poporane române*, Suceava, 352 p.
- 1901 - *Sărbătorile la români*. Studiu etnografic, III (Cincizecimea), București, Institutul de Arte Grafice, 346 p.
- Mikov, 1986 - L. Mikov, *Antropomorfni atributi v bălgarskata folklorna obrednost*, Bălgarski folklor, 12, kniga 4.
- Mușlea, Bîrlea, 1970 - I. Mușlea, Ov. Bîrlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu*, București, Ed. Minerva, 634 p.
- Nakko, 1976 - Olga Nakko, *Din trecutul Basarabiei*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 260 p. (prima ediție - în Bessarabskij Vestnik, 1891, nr. 513).
- Narody..., - *Narody zarubežnoj Evropy*, Moskva, Nauka, 1964, t. I, 999 p.
- Pamfile, 1916 - T. Pamfile, *Văzduhul după credințele poporului român*, București, 181 p.
- Papahagi, 1923 - T. Papahagi, *Din folclorul romanic și cel latin. Studiu comparat*, București, 174 p.
- 1979 - *Mic dicționar folcloric*, București, Ed. Minerva, 547 p.
- Pop, 1989 - D. Pop, *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 216 p.
- Pop, 1976 - M. Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, București, 192 p.
- Pop, Ruxândoiu, 1991 - M. Pop, P. Ruxândoiu, *Folclor literar românesc*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 303 p. (prima ediție - 1976).
- Popescu, 1985 - Al. Popescu, *Caloianul. Contribuții la cunoașterea tipologiei, funcțiilor și evoluției obiceiului*, în A. I. C. E. D., seria B, nr. 3, p. 586-618.
- 1986 - *Tradiții de muncă românești în obiceiuri, folclor, artă populară*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 320 p.
- Propp, 1963 - V. Ja. Propp, *Russkie agrarnye prazdniki (opyt istoriko-etnografičeskogo issledovanija)*, Leningrad, 143 p.
- Rikman, 1984 - E. A. Rikman, *Obrjad vyzyvanija doždja na severe Moldavii i v Bukovine*, în *Polevye issledovanija Instituta etnografii 1980-1981gg.*, Moskva, Nauka, p. 29-36.
- Săulescu, 1882-1883 - G. Săulescu, *Descânțete*, în *Analele Academiei Române*, seria a II-a, tom V, p. 172-180.
- Ștefănuță, 1991 - P. V. Ștefănuță, *Folclor și tradiții populare*, v. II, Chișinău, Știința, 512 p.
- Teodorescu, 1885 - G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române*, București, 719 p.
- Vrabie, 1970 - Gh. Vrabie, *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii*, București, Editura Academiei R. S. R., 556 p.
- Zelenciuc, Popovici, 1974 - V. S. Zelenciuc, Ju. V. Popovici, *Antropomorfnye obrazy v obrjadah plodorodija u vostočnoromanskikh narodov v XIX - načalc XX vv.*, Moskva, 1974, 15 p.

ABREVIERI

AP - Arhiva personală a autorului

EE - Arhiva științifică centrală a Academiei de Științe a Republicii Moldova. Fondul 24, cota 2: *Rapoarte ale expedițiilor etnografice*.

ANEXA

DINTRE PRIMELE ATESTĂRI ALE CALOIANULUI

1. Caloian (Scris la 1867 după baba Nega, descântătoare din strada Popa-Tatu, București)

Caloiene, iene,
 Caloiene, iene,
 du-te-n cer și cere
 să deschidă porțile,
 să sloboadă ploile,
 să curgă ca gărlele
 zilele și nopțile,
 ca să crească grânele.
 Caloiene, iene,
 Caloiene, iene,
 cum ne curg lacrimile,
 să curgă și ploile,
 zilele și nopțile,
 să umple șanțurile,
 să crească legumele
 și toate ierburile.
 Caloiene, iene,
 Caloiene, iene,
 du-te-n ceru la Dumnezeu,
 ca să plouă tot mereu,
 zilele și nopțile;
 să dea drumul roadelor,
 roadelor, noroadelor,
 ca să fie-n belșugată
 șa toată, lumea toată.
 (Teodorescu, 1885, p. 211)

2. Scaloiianul (Variantă scrisă la 1871, după moașa Stana din satul Rudeni, jud. Ilfov).

Iene, Iene, Scaloiene,
 Iene, Iene, Scaloiene,
 du-mi-te la Dumnezeu
 și te roagă tot mereu
 să dea drumul cerului,
 ca să curgă ploile,
 ploile ca gărlele,
 nopțile și zilele,
 și cu săptămânile,
 ca să crească apele,
 să se adape vitele,
 să se ude grânele,

grânele și oarzele,
 meiul și fasolele
 cu toate legumele
 și cu porumbițele.
 Iene, Iene, Scaloiene,
 Iene, Iene, Scaloiene,
 roagă-te la Dumnezeu
 să dea drumul ploilor,
 ploilor și apelor,
 apelor - bogatelor,
 ca să crească grânele,
 grânele, fânașele,
 meiul și fasolele,
 și toate legumele,
 porumbul și poamele,
 cu toate ierburile,
 să le pască vitele,
 să ne are holdele;
 să ne facă roadele,
 să mănânce oamenii.

(În unele locuri, i se adresează versurile cântate cu jale la morți, adăugându-se):

Iene, Scaloiene,
 tinerelu te-amu îngropatu,
 de pomană că ți-am datu
 apă multă și vin multu,
 să dea Domnul, ca unu sfântu,
 apă multă să ne ude,
 să se facă poame multe.
 (Teodorescu, 1885, p. 211-212)

Atestări diverse în Basarabia

3. La noi, Căloianul se făcea din lut sau ceară, hlei, lemn. Pe drum, spre locul înmormântării boccau:

Căluieni, Căluieni,
 Scoală, scoală, Căluieni
 Și dă drumul ploilor,
 Ca să ude grâiele,
 Grâiele, câmpiile,
 Grâiele și viile,
 Toate păpușoale,
 Să curgă izvoarele.

AP, 1992, Tartaul, Cantemir, inf. Costanda Maria, n. 1942. Colectori – participanții la emisiunea “Cinel-cinel”

4. În Bălceana păpușica se face din ciocălăi, se îmbracă cu petici, se îngroapă în gunoi. Se bocește așa:

Păpușică din gunoi,
Adă ploaie pe la noi,
Adă ploaie, păpușică,
Că pe deal tot se usucă,
Păpușică, păpușică...
Se usucă grânele,
Se vestejesc florile,
Adă ploaie, păpușică,
Că pământul se usucă...

AP, 1992, Bălceana, Hâncești, inf. Domnica Efim Rotaru, colector- Rodica Crețu, nepoata ei, participantă la emisiunea “Cinel-cinel”

5. La noi se mai numește păpușă, momâie, mort, ploiță, caloian. Se bocește așa:

Eni, Eni, Caloieni,
La cerului torțile
Și deschide porțile,
Să pornească ploile,
Curgă ca șiroaiele,
Umple-se pâraele,
Umple-se fântânile,
Ca să crească grânele,
Florile, verdețile,
Să crească fânețele,
Să se adape vitele,
Fie multe pitele.

AP, 1992, Tântăreni, Telenești, inf. baba Sofia, colectori – participanții la emisiunea “Cinel-cinel”

6. La Lăpușna păpușa se face numai din lut și se bocește așa:

Hulă, păpăhulă,
Roagă-te la Dumnezeu
Să plouă pe pieptul tău,
Să nască izvoarele,
Să ne crească grânele,
Să pornească apele,
Să nverzească câmpiile,
Să-nflorească florile.

AP, 1992, Lăpușna, Hâncești, inf. Vera Chira,

72 ani, colector - Viorica Chira, nepoata ei, participantă la emisiunea “Cinel-cinel”

7. Căluianul era înmormântat “în pământ cu pâine bună”

AF, 1947, f. II, c. 8, Vâlkovo, Cahul, inf. Chiriac D., col. Osadenco Ion E.

8. Păpușa o făceau din cordele. O îngropau la hotarul Catranâc, cu popă, dascăl, toți dintre copii, făceau cruci din bețe de răsărită. La întoarcere făceau praznic. De ce îngropau păpușa anume la hotar? Ca să dea drumul ploilor.

AP, 1987, Glingeni, Fălești, colector- Anastasia Hâncu-Tentiuc.

9. De ploaie: făceau un băiețel cât un deget din ceară, îl puneau într-o pașcă. Îi spuneau “ploiță” sau Iene-Stoieni (la Flocoasa). Veneau cu făină, cu pâine, îi făceau pomană. Nu dădeau la alții, numai cât mâncau copiii. Îl îngropau la hotar, numai fetele de 13 - 14 ani.

AP, 1988, Cebalaccia, Cantemir, inf. Ioana Rusu, colector- Anastasia Hâncu-Tentiuc.

10. Când nu ploua, făceau o păpușă dintr-un ciocălău, o îmbrăcau cu haine din petice. Păpușa asta îi era unuia soră, altuia - frate. Cântau:

Păpălugă - lungă,
Ploaia să te-ajungă...

AP, 1987, Hiliuți, Râșcani, inf. Diaconu Nichita, n. 1919, 4 cl., colector- Anastasia Hâncu-Tentiuc.

11. Când nu era ploaie, fetele făceau din pământ un omuleț, îl boceau, apoi îl îngropau. Se credea că astfel o să ploaie.

EE 1986, Sagaidac, Cimișlia.

12. A dispărut din Coșnița frumosul ritual al chemării ploii, întâlnit aici la sfârșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului XX. Făceau fetele un omuleț de lut, îl îngropau la hotar, apoi îl dezgropau și-i dădeau drumul pe apa Nistrului. În prezent, acest obicei este uitat și de către cei mai în vârstă locuitori ai satului.

EE 1986, Coșnița, Dubăsari.

13. Făceau o păpușă din cârpe și o îngropau la crucile drumului. Una din fete o bocea:

Păpușă, păpușă,
Noi te îngropăm,
Ca să ne dee dumnezeu
Udeală la pământ.
EE 1959, p. 56, Cosăuți, Soroca.

14. În popor se numește păpăgaie. Ca să fie ploaie, copiii făceau mătăhăli și le îngropau la răspântii de hotar cu toate ceremoniile care se fac la înmormântare (se da de pomană, se bocea etc.). După ce le îngropau, strigau:

Scoală, păpăgaie,
Ca să vină ploaie!
EE 1979, Ciuciuleni, Nisporeni.

15. Același rezultat trebuia să aibă și obiceiul "Caloian", care se făcea în a treia zi de marți după Paște. Fetele confecționau din lut o figurină mică cu chip de om, pe care o puneau într-un sicriu de lut, o înfrumusețau cu flori și mai ales cu busuioc și coji de ouă roșii de la Paște. Această păpușă se numea Caloian sau Scaloian. O scoteau din sat cu bocete, o înmormântau în câmp cu următoarele cuvinte:

Caloene - ene,
Dute-n cer și cere
Să deschidă porțile,
Să sloboadă ploile,
Să curgă gârlele
Zilele și nopțile,
Ca să crească grânele.
EE 1970-1971, colector Iu. Popovici.

16. Caloianul este o figură de lut sau de piatră, lemn, cu chip de om (reprezintă o zeitățe, care ar deține cheia ploii). Pe timp de secetă fetele îngropau Caloianul în câmp, bocind:

Caloene, Caloene,
Să ei cheița,
Să descui porțița,
Să descui nourii,
Să dai drumul ploilor!
Folclor., 1982, p. 73-74, Lărguța, Cantemir, inf.
Dogaru Anastasia, 56 ani, col. Moraru S.

17. Bocet pentru păpușă (Caloian):
Fetele din măhală strângeam cordele și făceam o păpușă mare... O chema Maria... O împodobeam, îi făceam un sicriu. Ne adunam la "priveghi" ca la mort și o boceam:

Marie, Marie,
Păpușă din gunoaie,
Roagă-te să ploaie!

În vremea când trebuia să scoatem "mortul" din casă, îngropam în pământ, un pușor mititel (jertfă pentru ploaie). Și el țipa..., de-atâta că el se roagă pentru ploaie.

Folclor din steпа Bălților, Chișinău, Știința, 1986, p. 37, Sofia, Drochia, inf. Ciubotaru Zinaida, 42 ani, Darie Alexandra, 35 ani, col. Filip Iulian, Cirimpei V.

18. Fetele făceau o păpușă din paie, o îmbrăcau, o puneau într-un sicriu și o duceau pe câmp, la hotar, unde o înmormântau. O boceau:

Păpușică din nouă paie,
Roagă-te să ploaie!
De ce te-i ruga,
Pe noi de foame ni-i scăpa!

Folclor din câmpia Sorociei, Chișinău, Știința, 1989, p. 64, Schineni, Soroca, inf. Rotaru Vera, 70 ani, col. Băieșu N., Botezatu Gr.

19. Păpușică din gunoi,
S-aduci ploaia pe la noi,
Când i-ajunge la porțiță,
Să dai drumul la ploieț,
Să vuiască văile,
Să meargă pârăile!

Folclor din câmpia Sorociei, Chișinău, Știința, 1989, p. 64, Șuri, Drochia, inf. Gagi Ana, 76 ani, col. Cirimpei V., Junghietu E.

20. Făceam din petice o păpușă. Îi puneam nume: Maria, Lida. O făceam mireasă - o îmbrăcam, îi puneam flori. Băieții făceau săcriu. O puneam în săcriu. O duceam pe drum la hotarul dintre sat și la crucea drumurilor o-ngropam. Fetele o boceau:

Tipul I
Scoală (numele), scoală,
Ca să-nceapă ploile,
Cărărușă să se moaie;
Să ploaie cu bulbuci,
Să crească mandraburci (cartofi),
Să ploaie o ploaie,
Să crească păpușoaie.
Scoală (numele), scoală,
Să-nvie muma ploii,
Să moară muma secetei.

Când veneau acasă, se udau cu apă. Acasă făceau praznic. Și amu copiii fac păpușă, da nu prea, că nu-i lasă învățătorii.

Folclor din câmpia Sorociei, Chișinău, Știința, 1989, Dinăuți, Novoselița, reg. Cernăuți, inf. Ilie Novoselița, 52 ani, col. N. Băieșu.

Tipul II

Caloiene, Ene,
Cum ne curg lacrimile,
Așa să curgă ploile,
Zilele și nopțile,
Să crească legumele
Și toate ierburile.

Folclor din Țara Fagilor, Chișinău, Hiperiopa, 1993, p. 98-99, Cucer Mare, Storojineț, inf. Crecean Petru, 80 ani, col. G. Bostan.

21. "Păpușă" au îngropat și anul acesta femeile la deal. N-au făcut ca înainte vreme, da au cumpărat păpușă frumoasă, au dus-o la deal cu mașina, au dat mult de pomană.

AP, 1987, Trinca, Edineț, inf. col. Anastasia Hâncu-Tentiuc.

Caloian, alte denumiri

22. Din diferite cârpe copiii, dar mai ales fetele, făceau o păpușă fără ochi, nas, gură. O îmbrăcau în haine de mireasă - rochie albă, ghirlandă. Făceau un sicrieș și se duceau s-o îngroape undeva la hotarul satului, la răspântii.

Sicriul îl duceau fetele de 10-14 ani, tot ele boceau, dar la "înmormântare" mergeau și băieții. Pe drum fetele boceau:

Secetă, secetă,
Adă-ne tu ploaie.

Păpușa o îngropau la adâncimea de 80-100 cm și n-o mai dezgropau niciodată. Se făcea asta duminică. Venind înapoi în sat, copiii tot drumul se udau între ei și pe cei întâlniți în cale. Dacă pe parcursul săptămânii nu ploua, aceeași ceremonie se repeta duminică viitoare.

EE 1979, Bălăsinești, Briceni.

23. Când era secetă, se făcea "ploiță" din hlei sau lut. Stătea într-o casă, ca un mort adevărat, îl boceau, apoi îl îngropau la hotar. Ziceau așa:

Ploiță - ploiță,
Udă cu cofoiu,

Să crească păpușoiul,
Udă cu cofița,
Ca să crească vița.

Ploiță - ploiță,
Sue la cer
Și ia cheile de la Dumnezeu
Și deschide porțile
Și dă drumul ploilor,
Să crească păpușoiul,
Că murim de foame.

AP, 1987, Baimaclia, Cantemir, inf. col. Anastasia Hâncu-Tentiuc.

24. La noi păpușa se numea Titiana, Titianu. Sângerei, Telenești.

25. Făceam "Sășituța" ("Seceta") din cordele. Când mergea preotul cu icoanele, se străduiau să o aibă și pe ea.

Florești.

Caloian – om

26. Era la foametea cea mare. Am tot îngropat Caloieni din lut și tot n-ajuta. Atunci femeile bătrâne ne-au sfătuit să facem "Fata moartă". Pe una din noi am dus-o pe nășalii până la pârâu, am tot bocit-o și am îngropat-o în nisip, numai capul îi era afară. După cum ne-au îndrumat babele, ea trebuia să sară de acolo și să se arunce în apă. De, multă apă nu era în Salcia în vara aceea, da trebuia măcar să se înmoaie. Și ce credeți - ea sârmana de atâtea bocete, s-a făcut vânăță, cât pe ce să moară. Ne-am speriat cu toatele - mai mult n-am îngropat om.

AP, 1986, culeasă de la Maria Topală-Tentiuc, n. 1933, 4 cl., de baștină din Tartaulul de Salcie, Cahul.

Caloianul se dezgropă

27. Peste trei zile, în aceeași zi de joi, când se făcea Paparuda, fetele îl dezgropau și bocind îl duceau la râu sau la fântână, unde îl rupeau în bucăți și îl aruncau în apă. Împreună cu el se scăldau și fetele. Întorcându-se acasă, ele făceau "praznic", la care se mânca plăcintă cu brânză și se bea brăgă.

EE 1970 - 1971, Slobozia Mare, Cășlița-Prut, Văleni, raionul Vulcănești, col. Iu. Popovici.

28. Căluianul se dezgropa peste nouă zile și se arunca într-o fântână părăsită sau pe apă curgătoare. Atunci boceam:

Eni, Eni, Călueni,
Te dau într-o fântână părăsită
Ca să ploaie ca din sită

AP 1992, Tartaul, Cantemir, inf. Gulici Simina Pavel, col. participanți la emisiunea televizată "Cinel-cinel"

Caloian contopit cu Paparuda

29. Când nu ploua, se strângeau mai multe fete mici dintr-o mahală și făceau din petice o păpușă, o îmbrăcau în haine, o așezau într-un sicriu și o duceau s-o îngroape undeva la hotarul satului sau pe la răscruce de drumuri.

Făceau din două bețe o cruce și o înfigeau la capul momântului. Pe urmă fetele începeau a o boci. Boceau așa:

Papalugă lungă,
Sui în naltul cerului
Și dă drumul ploilor,
Să curgă pârăile,
Să huiască văile,
Să umple bulhacele,
Să bee dobitoacele.

Pe drum spre casă făceau pomeni, iar acasă praznic.

EE 1977, partea a II-a, Ciuciulea, Glodeni, inf. Adașan Maria, 57 ani, colh., analf., col. G. Spataru.

30. Se face o papalugă din lemn ori lut, o îmbracă în haine frumoase și o pun într-un sicriu mic. Mai multe fete mari, îmbrăcate în haine de sărbătoare, duc sicriul undeva departe peste hotarele satului. În locul dat îngroapă sicriul, deasupra căruia toarnă apă. Fetele cântă:

Papalugă, lugă, lugă,
Sai în sus și sai în jos,
Sai în toate părțile
Și deschide porțile,
Să pornească ploile,
Să huiască văile,
Să împle gropițele,
Să bee oițele,
Să ude câmpiile
Și să crească grăile

EE 1977, Ustia, Glodeni, inf. Rădăușan Eugenia D., 45 ani, analf., col. G. Spataru și studenții.

31. Când îngropau păpușa, boceau:

Lugă-lugă, păpălugă,
Sai în sus ca o zvârlugă
Și deschide porțile,
Și dă drumul ploilor

AP 1987, Trinca, Edineț, inf. Orac Vera, 81 ani, bășt., analf., col. Anastasia Hâncu-Tentiuc.

32. Când umblau prin sat cu Păpușa, numind-o Paparudă (în acest sat Păpușa (Caloianul) s-a contopit într-un mod original cu Paparuda - obiceiul e al Caloianului, iar textul poetic al Paparudei), cântau: -...de precizat:

Paparudă, Rudă,
Sai în sus și udă,
Udă cu cofița,
Ca să crească vița;
Udă cu tractorul,
Să-nflorească ogorul.

Folclor din stepa Bălților, Chișinău, Știința, 1986, p. 37, Ochiul Alb, Drochia, inf. Arapu Nina, 43 ani, col. Moraru S. ș. a.

33. Când îngropam Păpușa, spuneam:

Îngropăm seceta,
Că plâng vitele și păsările,
Să iasă zloata (roada pământului).
Păpălugă din gunoaie,
Roagă-te lui Dumnezeu să ploaie,
Că de când nu a plouat,
Pământiorul a-nsetat.

AP 1987, înscrisă în Hiliuți, Râșcani de la Conișescu Maria V., n. 1928, 7 cl., de baștină din Fântânița, Dondușeni, col. Anastasia Hâncu-Tentiuc.

34. Când nu ploua, făceau Păpușă din cordele și o îngropau la hotar. Boceau:

Păpălugă - lugă,
Suate-n nantul cerului
Și dă drumul ploilor,
Să umple bulhacele,
Să bee dobitoacele.
Masa o făceau copiii.

AP 1987, Ciuciulea, Glodeni, inf. Coroliuc Vera, n. 1914, col. Anastasia Hâncu-Tentiuc.

35. Când îngropau omulețul, ziceau:

Păpărudă - rudă,
Urcă-te la cer
Și dă drumul ploilor.

AP 1987, Ciuciulea, Glodeni, inf. Gâdei Mihail, n. 1908, bășt., analf., col. Anastasia Hâncu-Tentiuc.

36. La noi așa se cântă când îngroapă Păpușa:
Papalugă - lungă,
Ploaia să te-ajungă,
Copiii mor cu zile
Și vor să te învie

EE 1987, Hiliuți, Râșcani, inf. Danu Elena, 73 ani, col. Stropșa Alexandra.

37. Obiceiul "Păpușa" avea o zi anumită. Fetele mari făceau din cârpe o păpușă nu prea mare, o înfrumusețau cu panglici, apoi o duceau departe de sat și o îngropau. Pe drum udao Păpușa cu apă și boceau:

Păpălugă, lungă-lungă,
Ploaia să te-ajungă,
Să te-ajungă, să te-ntreacă
Și-napoi să nu se întoarcă.

Obiceiul este evident agrar. În el s-au contopit două ritualuri bine cunoscute, Paparuda și Caloianul, care conțin versuri despre chemarea ploii.

EE 1959, p. 12, Zăicani, Râșcani.

38. Păpușa se făcea din petici, cu sicriu din scânduri. Asta făceau fetele mititele. O înfloreau cu flori, cum înfloresc mortul. Boceau așa:

Păpăhulă, păpăhulă,
Scoală-te și te închină la Dumnezeu,
Să dea ploaie pământului meu.

Făceau după asta oleacă de mâncare, copturi.

AP, 1987, înregistrată în Ciuciulea, Glodeni de la Crudu Alexandra, n. 1922, analf., de baștină din Bolțun, Nisporeni.

39. Păpădia (probabil, numirea obiceiului provine nu de la păpădie, cu care nu are nici o legătură, dar de la prăpădie, adică prăpădită, moartă). Când nu ploua multă vreme, cum și-acum îi secetă, făceam "păpădia". Chiar și anul ista s-a făcut. Fac "păpădia" copiii, mai mult fetițele, da totuna cele mai în vârstă le pun la cale. Făceam o păpușă din petice, din materie. O împleam cu tărâțe. Îi făceam mâinile, picioarele. Ochi n-are, gură n-are, îi numai semn de om și-i zic "Păpădie", adică prăpădită.

O puneam în sicriu. Făceam colaci, mâncare - tot ca la mort. Ieșeam de la casă cum ai ieși cu mortul. Puneam mâna pe Păpădie și boceam:

Hai, Păpădie din pădure,
Roagă-te să ploaie,
Să se facă pâinica mare,
Dacă n-a ploua,
Nici noi n-om avea ce mânca.

Duceam Păpădia la răspântiile drumului, la un capăt de pământ și-o îngropam. Veneam acasă și ne așezam toți grămadă jos, pe iarbă. Așterneam un zolnic și mâncam ce-a fost pregătit - ca la praznic. S-așezau acolo la masă și din bătrâni, nu numai care au fost cu Păpădia. Ajuta să ploaie. De multe ori, până ne-ntorceam acasă, ne-apuca și ploaia. Venea câte o ploaie, că nu dovedeam s-ajungem acasă. Cum spunea țaica Aniuta?

"Ne-am dus la deal. Numai bine am ajuns și am pornit să prășim. Și iaca și copiii cu Păpădia. Da noi:

- Măi, vin păpădiile, măi!

Au venit și-au îngropat Păpădia. Și când a venit o ploaie! A venit o ploaie că nu puteam trece râpa, acolo, la Vădeni. Mergea apa din mal în mal. Și-apoi ziceam că iaca, ne-au ajutat Păpădiile, a plouat!"

Folclor din câmpia Sorociei, Chișinău, Știința, 1989, Parcani, Soroca, inf. Boldescu Vera, 46 ani, col. Cirimpei V., Botezatu Gr., Băieșu N.

40. Când nu era ploaie, fetele mari făceau o păpușă și o îngropau la hotar cu cuvintele:

Păpălugă - lungă,
Ploaia să te - ajungă!
EE 1984, Nicoreni, Drochia.

41. Pe timp de secetă fetele și flăcăii făceau o păpușă și o înmormântau la hotar. Spuneau:

Păpălugă-lugă,
Ploaia să ne-ajungă,
Noi te îngropăm,
Cu ploaie să te udăm.
EE 1977, Rublenița, Soroca.

42. Când îngropau Paparuda la marginea satului, boceau:

Paparudă, Paparudă,
Ploaia să te-ajungă,
Să mcargă pâraele,
Să vuiască văile!

Întorcându-se la casa unde au pregătit *Paparuda*, stăteau la masă ("praznic"). Spre deosebire de alte părți, unde tradițiile *Caloianului* și *Paparudei* erau practicate exclusiv de fete, la *Ochiul Alb* participanți la *Paparudă* erau mulți oameni în etate.

Folclor din stepa Bălților, Chișinău, Știința, 1986, *Ochiul Alb*, Drochia, inf. Arapu Nina, 43 ani, col. Moraru S. ș. a.

Caloian, elemente de pedepsire a zeului

43. Veneam acasă și făceam o păpușă din petice și-i coseam rochițe multe, și o îmbrăcam, și o încălțam. Îi făceam săcriu mititel din lemn și o cruce mică tot din lemn. Puneam păpușa în săcriu, și ne strângeam mulți copii, și o băteam și o plângeam. Pe urmă ne duceam și îngropam păpușa la deal. Și tot drumul boceam și dam de pomană rochițe de la păpușă, batistuțe, scoereturi. După ce o îngropam, îi puneam cruce la cap și zicem:

Păpușă - păpușă,

Suc-te-n cer la Dumnezeu
Și roagă ploaie să ne dea,
Iarba să ne spele,
Să crească grăile,
Să rodească viile,
Să - nmulțească bucuriile.

Și până veneam noi acasă, începea a ploua. Când ajungeam acasă, erau uzi până la piele.

Amu nu se mai face așa, că sunt mașini multe care aduc ploaie, da atunci mașini nu crau, oamenii nu știau carte, ca amu.

EE 1977, partea a II-a, Iablona, Glodeni, inf. Gudumac V. G., 73 ani, pensionar, anal., col. Suveică L. D., Spataru G.

44. *Papaluga*: Când era secetă, din terfe se făcea o momâc, pe care o îmbrăcau cu frunze de boz, căreia îi ziceau *Papaluga* și o udau cu apă, o dădeau de-a tăvălugul, o striveau cu picioarele, până nu rămânea nimic din ea.

EE 1977, Codreanca, Strășeni.

CONTRIBUTIONS À L'ÉTUDE DU CALOIAN ROUMAIN

Résumé

Prenant en considération l'importance exceptionnelle du rite du *Caloian* dans la culture populaire roumaine, l'auteur fait une ample analyse historiographique: l'étude du *Caloian* commence avec les premières attestations documentaires, datées de la fin du XIX-ième siècle (T. T. Burada, G. Săulescu, G. Dem. Teodorescu) et continue avec les premières approches scientifiques proprement dites (I. Candrea, T. Papahagi). La mise au point du contour intégral du rite moyennant l'élargissement de la base des données est due aux investigations régionales (M. Canciovici, I. Chelcea, N. Băieșu) et aux synthèses et aux amples études de fraîche date (V. Zelenciuc, Iu. Popovici, A. Popescu, D. Pop, I. Ghinoiu).

À la suite des informations ethnographiques inédites recueillies par lui-même dans des recherches à l'est du Prut, l'auteur est en mesure de proposer le tableau suivant du rite:

Pendant la sécheresse les enfants, encouragés par les adultes, font une poupée en argile, en bois, en

chiffons, en cire etc., qu'ils habillent, qu'ils orment, l'en tenant après et imitant le processus d'un vrai enterrement accompagné de chants funèbres, d'une procession funéraire et d'un festin rituel. On a attesté des variantes pendant lesquelles, le troisième jour de l'enterrement on déterre la figurine qui, parfois déchirée en morceaux, est jetée sur les champs de blé ou dans l'eau.

Ce rite se pratique surtout dans le territoire habité par des Roumains, mais il est connu aussi par des Bulgares, des Serbes, des Albanais etc.

La diffusion sur une large zone de ce rite pendant lequel on sacrifie une figurine anthropomorphe nous fait croire qu'on peut parler dans ce cas d'une ancienne tradition héritée de la population thrace. L'existence des rites similaires chez les peuples antiques souligne l'ancienneté indo-européenne et même proto-indo-européenne du rite du sacrifice humain dans des buts fertilisateurs, qui est considéré à juste raison comme un écho des formes religieuses les plus précoces.

